

СВИСТУН Іван Геннадійович,
 здобувач вищої освіти факультету
 підготовки фахівців для органів
 досудового розслідування
 Національної поліції України
 Дніпровський державний університет
 внутрішніх справ
 м. Дніпро
Науковий керівник:
РЕЗВОРОВИЧ Крістіна Русланівна
 доктор юридичних наук, доцент,
 завідувач кафедри цивільно-правових
 дисциплін
 Дніпровський державний університет
 внутрішніх справ
 м. Дніпро

ПРИВІД СВІДКА У ЦИВІЛЬНОМУ СУДОЧИНСТВІ ЯК ЗАХІД ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ПРИМУСУ: ПРОБЛЕМИ ПРАКТИЧНОГО ЗАСТОСУВАННЯ

Інститут приводу свідка у цивільному судочинстві України є одним із ключових механізмів забезпечення ефективного правосуддя, спрямованим на гарантування реалізації принципу змагальності та безпосередності дослідження доказів. Відповідно до ст. 71, 146 та 147 Цивільного процесуального кодексу України (далі – ЦПК України) [4], свідок зобов'язаний з'являтися до суду для надання показань, а у разі безпідставного ухилення суд має право винести ухвалу про здійснення приводу через органи Національної поліції. За своєю правовою природою привід є заходом процесуального примусу, який поєднує обмеження особистої свободи свідка з метою забезпечення належного функціонування судового процесу. Водночас законодавець підкреслює, що застосування цього заходу має бути пропорційним, обґрунтованим і здійсненим із дотриманням прав людини, зокрема права на повагу до приватного життя та свободи пересування.

Попри формальну визначеність нормативної бази, практика застосування приводу свідка у цивільних справах залишається складною та суперечливою. Однією з основних проблем є недостатнє мотивування судами ухвал про привід, коли рішення обмежується лише вказівкою на факт неявки свідка без аналізу причин її виникнення. ЦПК України вимагає встановлення, що свідок був належним чином повідомлений про дату та час судового засідання, однак на практиці суди нерідко покладаються на припущення або використовують застарілі контактні дані [5, с. 63]. Це призводить до ситуацій, коли ухвали про привід виносяться щодо осіб, які фактично не отримували повідомлень або не мали реальної можливості з'явитися. Подібні випадки критикуються у практиці Верховного Суду, який наголошує на необхідності ретельної перевірки належного повідомлення як умови законності

приводу. Ще однією суттєвою проблемою є технічна та організаційна складність виконання ухвал про привід. Органи Національної поліції часто не мають достатніх ресурсів для оперативного забезпечення примусової доставки свідка, особливо у сільських районах або за умов значного навантаження [1, с. 127]. Це зумовлює затягування розгляду справ, збільшує процесуальні витрати та створює ризики для доступу до правосуддя. Крім того, відсутність чіткого механізму взаємодії між судами та поліцією інколи призводить до формального підходу до виконання ухвал або їх невиконання без відповідальних наслідків. Проблемним також є питання залучення поліції у випадках, коли свідок формально є стороною конфлікту або близькою особою сторін, що може зумовлювати конфлікти або небажання особи співпрацювати з органами правопорядку [2].

Такі ситуації повинні оцінюватися судами з урахуванням стандартів справедливого судового розгляду, сформульованих у практиці Європейського суду з прав людини, зокрема у рішенні «Al-Khawaja and Tahery v. the United Kingdom» (2011) [6], у якому Суд наголосив, що залучення та допит свідків, а також процесуальні примусові заходи щодо них, мають застосовуватися лише за умови дотримання принципів необхідності, пропорційності та належних процесуальних гарантій відповідно до статті 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод [7].

Окремої уваги потребує питання дотримання прав людини під час застосування приводу. Хоча ЦПК України встановлює, що привід здійснюється у межах часу, необхідного для прибуття до суду, на практиці зафіксовано випадки, коли особу можуть доставити надто рано або залишати під контролем поліції без достатніх правових підстав. Важливо також враховувати, що привід як примусовий захід повинен застосовуватися лише після вичерпання всіх можливих альтернатив, включаючи повторне повідомлення, відеоконференції, письмові пояснення, що відповідає практиці Європейського суду з прав людини щодо пропорційності втручання в особисту свободу. Недотримання цих підходів створює ризики визнання порушення ст. 6 та 8 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод [3, с. 22].

Отже, привід свідка у цивільному судочинстві України залишається ефективним, але проблемним інструментом забезпечення явки учасників провадження. Для підвищення якості його застосування необхідно вдосконалити процедуру повідомлення свідків, забезпечити реальну можливість дистанційної участі, розробити стандартизований механізм взаємодії судів і поліції, а також посилити вимоги до обґрунтованості ухвал про привід. Важливо також забезпечити баланс між інтересами правосуддя та правами особи, що відповідає сучасним європейським підходам до застосування заходів процесуального примусу.

Список використаних джерел:

1. Котюк О. Проблемні аспекти гарантій правосуддя у справах, що виникають з цивільних правовідносин. *Dictum factum*. 2024. С. 126-139.
2. Про Національну поліцію : Закон України від 02.07.2015 р. № 580-VIII. Відомості Верховної Ради України. 2015. № 40–41. Ст. 379.

3. Тріпільський Г.Я. Стратегія і тактика затягування цивільного процесу та способи протидії. Нове українське право. 2021. С. 22-28.
4. Цивільний процесуальний кодекс України : Закон України від 18.03.2004 р. № 1618-IV. Відомості Верховної Ради України. 2004. № 40–42. Ст. 492.
5. Штефан О. О., Основні принципи цивільного судочинства. Науковий вісник міжнародного гуманітарного університету. 2024. С. 63.
6. Al-Khawaja and Tahery v. the United Kingdom : judgment of the European Court of Human Rights of 15 December 2011 (Applications nos. 26766/05 and 22228/06). HUDOC. URL: <https://hudoc.echr.coe.int>
7. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 04.11.1950 р. (з протоколами та змінами). Офіційний вісник України. 2010. № 32. Ст. 1119.

СЕРЕДНИЦЬКА Інга Анатоліївна,

кандидат юридичних наук, доцент.

доцент кафедри цивільно-правових дисциплін

Одеський державний університет внутрішніх справ,
м. Одеса

ЦЕРКОВНА Олена Володимирівна,

кандидат юридичних наук, доцент

професор кафедри цивільно-правових дисциплін

Одеський державний університет внутрішніх справ,
м. Одеса

ЦИФРОВІЗАЦІЯ ЗДІЙСНЕННЯ СІМЕЙНИХ ПРАВ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ: РИЗИКИ АВТЕНТИЧНОСТІ ВОЛЕВІЯВЛЕННЯ

Запровадження воєнного стану в Україні стало тригером для докорінної трансформації механізмів реалізації приватних прав. Масове вимушене переміщення населення, перебування мільйонів громадян за кордоном, а також проходження військової служби значною кількістю суб'єктів сімейних правовідносин зумовили об'єктивну необхідність інтеграції цифрових інструментів у сферу сімейного права [1]. Електронна ідентифікація, дистанційний документообіг та онлайн-сервіси стали єдиними доступними механізмами, що забезпечують безперервність здійснення особистих немайнових та майнових прав членів сім'ї в умовах воєнного часу.

На сьогодні в Україні успішно функціонують такі цифрові сервіси, як подання заяв у сфері державної реєстрації актів цивільного стану (ДРАЦС) через Єдиний державний вебпортал електронних послуг (Портал Дія), а також дистанційна участь у судових засіданнях під час розгляду сімейних спорів за допомогою підсистеми «Електронний суд». Проте специфіка сімейних правовідносин полягає в їх особисто-довірчому характері, де визначальне значення має вільне, усвідомлене та добровільне волевиявлення особи. Як слушно зазначають дослідники, цифровізація суттєво змінює форму зовнішнього вираження волі, що породжує серйозні ризики